

Geweld | interview Fotograaf Henriëtte van Gasteren maakte een project over daders en slachtoffers van seksueel geweld. 'Het kan iedereen overkomen, het kan overal gebeuren.'

Vervolg van pagina 3

mogelijke repercussies anoniem wil blijven. "Dit is een nieuwe vorm van kolonialisme." Toen Carbon Tanzania en UCRT het project in 2010 bij de Hadzabe introduceerden, leunden ze op enkele Hadzabe om de gemeenschap te informeren, zo staat in projectdocumenten. Maar een externe onderzoeker die het project in november 2012 keurde, schreef dat deze Hadzabe-vertegenwoordigers vonden dat ze daarvoor te weinig kennis en kunde hadden. 'Prominente leden van de Hadzabe-gemeenschap, en veldcoördinatoren van Carbon Tanzania, vinden dat ze koolstofprojecten onvoldoende begrijpen om anderen te adviseren', aldus het keuringsrapport. Het keurmerk Plan Vivo, een van de vele private keurmerken voor koolstofkredietprojecten, keurde het project desondanks goed.

"De Hadzabe konden geen weloverwogen beslissing nemen zonder deze basiskennis van koolstofprojecten en hun risico's", zegt Rugh, die het project op verzoek van *Trouw* bekeek. "Hadden ze ingestemd als ze begrepen dat koolstofkredietprojecten mogelijk klimaatverandering aanjagen en bijdragen aan meer hitte en droogte in hun leefgebied?" Carbon Tanzania zegt de voorschriften van de private keurmerkorganisatie Plan Vivo te hebben gevolgd. "Zoals u ziet in de keuringsrapporten, voldeden we meer dan adequaat aan de vereisten." UCRT beantwoordde de vragen van *Trouw* niet.

Troosteloos

Mensenrechtenorganisaties zoals Amnesty zeggen dat private keurmerken die koolstofprojecten reguleren de rechten van inheemse volken onvoldoende waarborgen. Ze pleiten voor een moratorium. Sommige landen stelden al eens een moratorium in, zoals Honduras. "Het hele punt van koolstofprojecten is: de ongelijke economische verhoudingen uitbaten", zegt Robert Fletcher, die vorig jaar het boek *Failing Forward, The Rise and Fall of Neoliberal Conservation* publiceerde. "Europese kolonisten zeiden dat inheemse volken een bedreiging voor het wild waren. Nu horen ze dat ze de natuur moeten beschermen. Dat deden ze al. Ze co-existeren al heel lang met de natuur."

Ondertussen is dat juist moeilijker voor de Hadzabe. Carbon Tanzania toont ze in haar communicatiematerialen steeds als stoere jagers-verzamelaars, die vanaf een rots hun uitgestrekte leefgebied overzien. Voor de meeste Hadzabe is die tijd vervlogen. In een troosteloos Hadzadorp staat een vrouw onsamenhangend te oreren. Ze is dronken en wijst naar een vers gedolven graf. Ze verloor een familielid. Er liggen meer grafheuvels. Die zijn nieuw voor de Hadzabe. Voorheen lieten ze hun doden achter in de natuur. Dat mag niet meer.

Een 69-jarige Hadza genaamd Gudo bemant het gemeenschapscentrum. Er hangen informatiebladen en foto's aan de muur. Toeristen kunnen er doneren. Gudo's pijl en boog staan in de hoek. Aan de muur hangt een foto van hem als jonge man. Midden in de natuur, in volle jachtuitrusting. Hij wijst er trots naar. "We leefden met heel veel wild en beschermen de zwangere vrouwen en jonge kinderen. Ik ging dagelijks met vrienden op jacht. Nooit had ik het gevoel dat ik iets miste. Ik heb de auto en elektriciteit zien komen en heel veel nieuwe mensen. Volgens hen missen we wel iets." Hij vertelt dat alle heilige plekken verdwenen zijn, zoals de grotten en speciale bomen waar Hadza met hun voorouders spraken. "We treften hen alleen nog in onze dromen."

De volledige naam van de anonieme medewerker van de ngo is bekend bij de hoofdredactie van *Trouw*

Deze productie kwam tot stand met steun van het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten, het Postcode Loterij Fonds van Free Press Unlimited en het Fonds Pascal Decroos voor bijzondere journalistiek.

Kun je aan iemand zien waartoe hij **in staat** is?

tekst **Tobiah Palm**
illustraties **Roos Pierson**

Als je aan een vriend of een kennis vertelt dat je overvallen bent in een donkere steeg en dat je portemonnee is gestolen, reageren mensen vaak heel lief", zegt kunstenaar en fotograaf Henriëtte van Gasteren. "Ze vragen hoe het met je gaat, luisteren naar je, denken met je mee. Maar als je vertelt dat je verkracht bent, dan valt het gesprek vaak stil. Daardoor voel je je haast automa-

tisch schuldig als je erover begint, alsof jij iets verkeerd hebt gedaan. Zo wordt iemand bijna dubbel slachtoffer."

Ze zit aan de lange keukentafel in haar huis in Amstelveen. Achter Van Gasteren is haar man koffie aan het zetten. Op tafel liggen grote prints van foto's die ze gemaakt heeft. Een vrouw die half uit een auto ligt. Een man die voor een klaslokaal staat en die een - voor de kijker onbekende - hand op zijn kruis heeft. Een meisje in bed met een knuffel in haar handen. Een jongen voor een klooster. Een vrouw in de keuken. Een persoon achter een wazig raam van een voordeur. En ook een foto van Van Gasterens eigen dochter Krissi, die met een gescheurde broek op de

rood betegelde gang van haar voormalig studentenhuis zit.

Het zijn de kunstwerken die Van Gasteren de afgelopen drie jaar maakte voor haar project *Silent Scream*, een fotoboek en een reizende tentoonstelling over plegers, slachtoffers, familieleden en deskundigen van seksueel misbruik. In totaal interviewde en fotografeerde ze 65 mensen.

De portretten hangen nu in het Gouvernement in Maastricht, in hoescholen en op politiebureaus, en in het museum Het Nieuwe Domein. Later zal het nog in andere delen van het land te zien zijn.

"Met die foto's wil ik het gesprek over seksueel geweld verder openbreken", zegt ze. "Daarbij wil ik la-

ten zien dat verhalen over misbruik vaak niet eenduidig zijn, maar complex, en meerdere kanten hebben. Het kan iedereen overkomen, het kan overal gebeuren."

Het idee ontstond zeven jaar geleden, toen Krissi door twee jongens verkracht werd. Van Gasteren herinnert zich de dagen rond die verkrachting gedetailleerd. Op een donderdagavond was ze met haar dochter naar een fototentoonstelling in Amsterdam geweest. Daarna aten ze sushi en vervolgens ging Krissi naar huis. Toen gebeurde het.

Op zaterdagmiddag belde Krissi: 'Ik moet je iets ergs vertellen'. Vrijdag was ze met een vriendin naar het politiebureau gegaan en deed ze een melding. Aangifte deed ze uiteindelijk niet, ze wilde alles kunnen afsluiten. Bovendien zou het in de rechtszaal twee tegen één zijn.

Sommige andere mensen die Van Gasteren portretteerde deden ook geen aangifte, andere wel, allemaal om verschillende redenen.

"Sommigen werden niet geloofd door de politie, of het werd afgeraden omdat er te weinig bewijs was. Ik heb er een dubbel gevoel over. In het ene geval is het wel verstandig, maar ik snap ook goed dat mensen het achter zich willen laten. Het ligt er echt aan hoe groot de kans is dat je een zaak wint. Ik zou wel altijd een melding doen bij de politie. Als er dan weer een melding of aangifte komt tegen dezelfde persoon, dan duikt de naam op in het systeem en is de kans op veroordeling groter."

"De machteloosheid die ik toen voelde was overweldigend", zegt Van Gasteren. Zelf is ze ook twee keer verkracht. "Maar de pijn die ik had nadat mijn dochter hetzelfde had meegemaakt was zoveel groter dan mijn eigen seksueel misbruik."

Ze kon het niet loslaten. Ze speurde de jongens op via sociale media en vond twee foto's. "Ik bekeek hun gezichten op mijn telefoon in een poging hen te doorgronden. De één keek ijdel in de lens, de ander zag er best vriendelijk uit." Het zette Van Gasteren aan het denken: "Kan je aan iemand zien dat hij tot zoiets beestachtigs in staat is?"

Met die vraag in haar achterhoofd ging ze in gesprek met Centrum Seksueel Geweld, Forensisch Psychiatrisch Centrum de Rooyse Wissel, forensisch instituut De Waag, reclasering en heel veel andere deskundigen. Via hen en via andere wegen vond ze de mensen die ze portretteerde, vaak op de plek waar ze iets meegemaakt of gedaan hadden.

"Het antwoord is nee", zegt ze. "Je kan niet aan iemand zien waartoe diegene in staat is. Als ik iets heb geleerd is het dat bijna iedereen alles kan doen. Er kan zoveel in een mensenleven gebeuren. Ik denk dat mensen soms onderschatten waartoe ze zelf in staat zijn. Dat geldt ook voor mij. Ik weet vrij zeker dat ik iemand kan vermoorden, als mijn kind met de dood wordt bedreigd of zo. Ik denk dat velen onderschatten hoezeer mensen in staat zijn tot gruwelijkheden."

Ze vervolgt: "Ik sprak bijvoorbeeld een man die als tiener zijn zus heeft aangerand. De kinderen kregen te weinig aandacht thuis, werden niet geknuffeld. Tijdens een

stoeipartij ging hij een seksuele grens over. Hij heeft er veel spijt van."

Hij werkte volgens haar mee aan haar project omdat hij berouw heeft en op deze manier wil bijdragen aan het doorbreken van het taboe. Dat geldt ook voor de andere plegers die Van Gasteren fotografeerde en interviewde.

"Maar het aantal deelnemende plegers staat in geen verhouding tot het aantal slachtoffers", zegt Van Gasteren. "Ik heb ze tot het laatste moment geprobeerd te bereiken, maar de meesten wilden er niets meer mee te maken hebben."

De slachtoffers waren makkelijker te bewegen, vervolgt ze. "Ik denk dat veel slachtoffers meewerken omdat ze aan zichzelf en anderen willen laten zien dat ze zich niet hoeven te schamen. En daarnaast willen zij, net als ik, het gesprek aangaan. Ik denk dat ze hopen dat ze niet meer stil hoeven zijn over het geweld dat hen is aangedaan omdat hun gesprekspartners daar ongemakkelijk van worden."

Om het ongemak te doorbreken heeft ze ervoor gekozen hele expliciete foto's te maken. "Net zoals Gisèle Pelicot [de Franse vrouw die jarenlang door haar man en anderen verkracht werd en in de openbaarheid trad, red.] ervoor koos in de rechtbank alle video's die haar man

maakte te laten zien. Zij verschuift de schaamte van zichzelf naar de dader en de toeschouwer. Ik denk dat veel vrouwen zich gesteund en gesteekt voelen doordat ze dat doet. En ik vind het ook goed dat ze altijd met een rechte rug de rechtszaal inloopt."

Van Gasteren sprak zowel plegers als slachtoffers, maar beide kanten

van hetzelfde verhaal horen was bijna onmogelijk. "Ik denk dat iedereen een eigen waarheid heeft", zegt ze. "Herinneringen kunnen zo verschillen. Ik dacht bijvoorbeeld dat ik mijn dochter niet gepusht had om aangifte te doen, maar zij zegt van wel. En de man die mij verkracht heeft, zegt dat hij veel minder erge dingen heeft gedaan dan hoe ik het in mijn hoofd heb."

Toch wilde hij met haar in gesprek. "Ik dacht dat hij geen spijt zou hebben", zegt Van Gasteren. "Dat hij niet eens de telefoon zou opnemen. Tot mijn verrassing wilde hij graag meewerken. Ik

vond het niet eng om met hem te praten. Ik dacht aan het belang van ons gesprek voor het boek."

Het voorval gebeurde in 2006, toen hij haar uitnodigde voor een bondage-fotoshoot. Hij is fotograaf en deed vaker zulke projecten. Ze was toen zelf bezig met erotische kookverhalen, dus het voelde als een logische stap, ook al had ze nog nooit model gestaan. Eenmaal bij de fotograaf thuis bleek dat ze vastgebonden en geblinddoekt zou worden. Dat vond ze goed, ze vertrouwde hem.

Maar toen ze eenmaal vastgebonden was, ging hij veel verder dan wat ze afgesproken hadden. Hij kleedde haar uit, smeerde boter en ijsklontjes over haar tepels en vagina.

In het boek schrijft ze: 'Ik reageer amper. Zoek ik mijn grenzen op door niets te zeggen of ben ik in shock? Zit ik nog in mijn lichaam of ben ik van buitenaf waarneemster geworden?'

Ze doet geen aangifte, omdat ze medelijden heeft met zijn vrouw, schrijft ze. Het is ook zijn vrouw die haar jaren later verwelkomt als Van Gasteren met haar verkrachter in gesprek gaat. Als Van Gasteren haar bedankt zegt ze: 'Dat is het minste wat we kunnen doen.'

"Ik vond het ontroerend dat ze 'we' zei", zegt Van Gasteren. "Als ik mensen daarover vertel, reageren ze vaak dat ze niet begrijpen dat ze niet van hem gescheiden is. Maar ik snap het wel. Mensen maken fouten."

En haar belager gaf het tenminste toe. Al was zijn versie van het verhaal anders dan de hare. "Na ons eerste gesprek waarin hij zijn weergave vertelde heb ik in een tweede gesprek met hem mijn verslag voorgelezen waarin ik vertel hoe ik de situatie meegemaakt heb. Ik had namelijk alles de dag na het seksueel misbruik opgeschreven. Daarna zei hij dat hij mijn vertelling als waarheid accepteerde, dus zo staat het in het boek."

Naast twee foto's die ze samen met hem heeft gemaakt, heeft ze ook een foto die hij in 2006 tijdens het misbruik van haar maakte opgenomen in het boek. Op de afbeelding is te zien hoe ze in de touwen hangt, blinddoek om, ontbloot bovenlijf. Ze twijfelde lang of ze dat wel moest doen. Ze schaamt zich voor de situatie en voelt zich kwetsbaar. Toch deed ze het. Met de tekst: 'Ik ben ervan overtuigd dat kwetsbaarheid kracht is. Dus hierbij tóch een foto waarop mijn gezicht boekdelen spreekt. Elke geportretteerde in dit boek is kwetsbaar en sterk tegelijk.'

Aan tafel voegt Van Gasteren nog toe dat ze vooral hoopt dat mensen met elkaar gaan praten over de dingen die ze meemaken. "Krissi en ik doen dat constant, en het helpt. Ik wil dat iedereen ziet dat er zoveel mensen zijn die zulke verhalen hebben."

Heb je naar aanleiding van dit verhaal vragen of tips, mail dan naar nieuwsdienst@trouw.nl

Iedereen kan slachtoffer worden van een aanranding of verkrachting. Voor ondersteuning na seksueel misbruik of seksueel geweld, bel Centrum Seksueel Geweld: 0800-0188

'Als ik iets heb geleerd is het dat bijna iedereen alles kan doen'

'Ik snap wel waarom ze bij hem blijft. Mensen maken fouten.'

